

ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2564

นายจรัญ ชัดมัน

อายุ 70 ปี

ประเภทเครื่องโลหะ (เครื่องเงิน)

จังหวัดน่าน

ขันน้ำพานรอง

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

ครูจรัญ ชัดมัน สืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินเมืองน่าน ที่ได้ส่งต่อกับบรรพบุรุษนับแต่รุ่นคุณพ่อ ซึ่งเป็นช่างเครื่องเงิน สร้างสรรค์งานหัตถกรรมเครื่องเงินอันเป็นเอกลักษณ์งานศิลปหัตถกรรม ที่สืบสานมาแต่โบราณ สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่ถิ่นของจังหวัดน่านที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งงานหัตถกรรมเครื่องเงินอีกแหล่งหนึ่งที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ สิ่งสมประสงค์มาจวบจนถึงในปัจจุบัน เป็นเวลายาวนานกว่า 53 ปีมาแล้ว

ขันน้ำ

ครูจรรย์ อนุรักษ์การสร้างผลงานเครื่องเงินทั้งในรูปแบบดั้งเดิม เช่น ขันน้ำ พานรอง กระบายตักน้ำ ชุดเครื่องหมากพลู ซองบุหรี เป็นต้น โดยเฉพาะขันน้ำพานรอง ที่รักษามิปัญญาในอดีต มีการใช้ในการบุญต่าง ๆ โดยเฉพาะเจ้าครองนครเมืองน่านในอดีตจะนิยมใช้ขันน้ำพานรอง และไม้หาบเงิน เป็นของใช้ประจำ ตลอดจนชาวเมืองน่านก็นิยมใช้ขันน้ำในงานบุญตามประเพณีวัฒนธรรมกันแทบทุกครัวเรือน และนอกจากการคงรักษารูปแบบเครื่องเงินเมืองน่านในอดีตแล้ว ครูจรรย์ยังนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคการเคาะให้เห็นรอยค้อนมาประยุกต์เป็นรูปแบบผลงานที่สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน

กระบายตักน้ำ

พานรอง

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

ในอดีตการทำเครื่องเงิน มักจะทำจากเนื้อเงินที่ได้จากโลหะเงินเก่า จากข้าวของเครื่องใช้ที่รวมนำมาหลอมใหม่ แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป การสร้างงานเครื่องเงินจะทำจากเม็ดบริสุทธิ์ ซึ่งครุจรรย์ได้นำกระบวนการแบบดั้งเดิมสร้างคุณค่าให้เม็ดเงินเกิดเป็นผลงานด้วยแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่น เพียรพยายาม อนุรักษ์ สืบสานมรดกของเครื่องเงินโบราณเมืองน่านให้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

สูบเส้า

ครูจรรย์ ยังคงรักษา ภูมิปัญญาขั้นตอนการทำงานแต่ละขั้นตอนอันสะท้อนอัตลักษณ์ เครื่องเงินดั้งเดิมแบบโบราณไว้ได้ครบถ้วน ตั้งแต่การใช้เตาสูบมือแบบโบราณตั้งแต่ รุ่นคุณพ่อ ที่เรียกว่า “สูบเส้า” คือการใช้มือสูบลมเป่าให้ถ่านไม้ในเตาเกิดความร้อน ตามระดับที่ต้องการ การเลือกใช้ถ่านไม้จากไม้พะยอมที่สามารถควบคุมความร้อนได้ดี ในระดับที่เหมาะสมและได้ความร้อนที่พอเหมาะตลอดการหลอมเม็ดเงิน แต่เมื่อปัจจุบัน ไม้พะยอมอาจหายากขึ้น ครูจรรย์ ก็ปรับประยุกต์ใช้ไม้ไผ่แทน และยังคงมีความชำนาญ ที่สั่งสมอย่างยาวนานในการควบคุมไฟให้มีระดับความร้อนที่ทำให้ได้เนื้อเงินที่มีคุณภาพ นำมาขึ้นรูปเป็นเครื่องเงินที่ล้ำค่าต่อไป

ชั้น

เข้าชั้น

น้ำมันพืชในเบ้าหลอม

น้ำมันพืชในเบ้าหลอม

ยาเส้น

การรักษาภูมิปัญญาการ “เข้าชั้น” “ออกชั้น” แบบโบราณทั้งด้านในและด้านนอกให้เหมาะสมกับการวางลวดลาย ไม่ว่าจะเป็นการดุนลายหนัก และลายเบา ที่จะทำให้ได้อย่างเหมาะสมงดงาม ใช้เทคนิคการใส่ น้ำมันพืชในเบ้าหลอมเพื่อให้เงินเกาะตัว ตลอดจนใส่ยาเส้นในเบ้าเพื่อไม่ให้เนื้อเงินติดเบ้าหลอม เมื่อหลอมได้เป็นก้อนเงินแล้วนำมาเป่าไล่ฟองอากาศ จึงค่อยนำมาตีแผ่ให้เนื้อเงินขยายออกอย่างชำนาญ อีกทั้งครุจรรย์ ยังมีทักษะการแบ่งช่องลงลายที่สามารถจัดวางได้อย่างลงตัว เพื่อเกิดลวดลายที่งดงาม วิจิตรบรรจงตลอดทั้งผิวสัมผัสของเงินได้อย่างประทับใจ

ครูจรรย์ ยังมีทักษะฝีมือ ความชำนาญ ที่นับว่าเป็นเลิศอีกประการหนึ่ง คือ การขึ้นงานมือด้วยการตอกค้อนตาม รูปทรงของชิ้นงาน โดยไม่ใช้การรีด หรือการประกบใด ๆ เลย จนสามารถ ขึ้นรูปทรงชิ้นงานขนาดใหญ่ อาทิ ชันน้ำ พานรอง ได้อย่างไร้ที่ดี นับว่าหาผู้มาก ด้วยฝีมือแบบดั้งเดิมเช่นนี้ได้ยากยิ่ง ในปัจจุบัน

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่นฝีมือการสร้างเครื่องเงินของครูจรัญ คือ ชันน้ำ พานรอง กระจวยตักน้ำ ที่เป็นของใช้สำคัญสำหรับชาวเมืองน่านตั้งแต่สมัยโบราณ ที่นิยมมีใช้ในทุกครัวเรือน ที่ยังคงลวดลายดั้งเดิม อย่งลายดอกกระถิน และลายนักษัตร ที่สืบทอดส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงรักษาเทคนิควิธีและความงดงามของลวดลายให้คงกลิ่นอายอัตลักษณ์แห่งเครื่องเงินเมืองน่านอันเก่าแก่ และทรงคุณค่าไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังมีผลงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในอดีตที่นิยมทานหมาก และยาเส้น จึงนิยมมีภาชนะสำหรับเก็บหมากพลู ชองพลู เต้าปูน แอ็บใส่ยาเส้น ที่มีลักษณะรูปทรงที่งดงาม แปลกตา มีการขึ้นรูปที่มีเอกลักษณ์ แม้เป็นภาชนะขนาดเล็กแต่ครูจรัญสามารถบรรจงดุนลายด้วยฝีมือ และรักษาลวดลายดั้งเดิมไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ ทุกพื้นที่ของผิวสัมผัสของเนื้อเงิน เพื่อคงผลงานที่สะท้อนวิถี วัฒนธรรมและอัตลักษณ์แห่งเมืองน่านไว้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

เอกลักษณ์ผลงานเครื่องเงินที่มีความโดดเด่นอีกรูปแบบหนึ่ง ฝีมือของครุจรรย์คือ การตอกบนพื้นผิวภาชนะให้เป็นรอยค้อน เกิดเป็นลวดลายค้อนทุบ เมื่อผสมกับความเงางามฉายความแวววาวเปล่งประกายของเนื้อเงินบริสุทธิ์ จึงเกิดเป็นลักษณะลวดลายธรรมชาติที่ดูแปลกตา แต่คงคุณค่าด้วยเทคนิคโบราณที่ครุจรรย์รักษาไว้ได้อย่างภาคภูมิใจ

ผลงานสำคัญๆ ที่ครุจรรย์ฝากไว้ให้เป็นที่จดจำแก่แผ่นดิน เช่น การสร้างเครื่องเงินหุ้มหัวใจพระธาตุทำงานร่วมกับกรมศิลปากรในการบูรณะยอดพระธาตุแช่แห้ง หุ้มเงินยอดแก้วพระธาตุ จังหวัดน่าน และร่วมบูรณะยอดพระธาตุวัดสวนตาล หุ้มเงินยอดพระธาตุวัดสวนตาล จังหวัดน่าน เป็นต้น เป็นความภาคภูมิใจที่จะเป็นเครื่องจารึกไว้ถึงลูกหลานในผลงานอันเป็นที่ประจักษ์แห่งงานเครื่องเงินเมืองน่านสืบไป

พระธาตุแช่แห้ง

การพัฒนาสร้างสรรค์ปรับประยุกต์ หรือต่อยอดผลงานด้วยแนวคิดใหม่ ๆ

ครูจรรย์ มีการสร้างสรรค์ผลงานที่เข้ากับรูปแบบวิถีชีวิตในปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่นิยมงานเครื่องเงินในรูปแบบเครื่องประดับ จึงปรับประยุกต์ สวดลายดั้งเดิมต่าง ๆ และเอกลักษณ์ลายค้อนทุบที่เรียบง่าย แต่แฝงไว้ด้วยเสน่ห์ นำมาประยุกต์สร้างสรรค์เป็นเครื่องประดับประเภทต่าง ๆ อาทิ ต่างหู กำไล แก้วน้ำ เป็นต้น ซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ที่ชื่นชอบเครื่องเงินอย่างกว้างขวาง

กำไล

แก้วน้ำ

ความมุ่งมั่นตั้งใจในการอนุรักษ์ สืบทอดในงานศิลปหัตถกรรม

ในวันนี้ ในวัยที่ล่วงเลยมาถึง 70 ปีแล้ว แม้จะมีปัญหาเรื่องสุขภาพบ้างตามความร่วงโรยของร่างกายแต่ ครูจรัญ ยังคงมุ่งมั่นสร้างผลงานเครื่องเงินทั้งรูปแบบดั้งเดิม และพัฒนาต่อยอดปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน และยังเป็นแบบอย่างของครูผู้ถ่ายทอดส่งต่อภูมิปัญญาเครื่องเงินเมืองน่านแบบดั้งเดิม ซึ่งนับวันจะเหลือช่างฝีมือน้อยลงไปทุกทีให้กับช่างรุ่นลูกรุ่นหลาน คนรุ่นหลังอย่างไม่หวงวิชา เพื่อสืบทอด รักษาไว้ให้เป็นมรดกของแผ่นดินไทยสืบไป

“ผมยินดีที่จะให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป
ที่เข้ามาศึกษาที่บ้าน
ในการสืบทอดงานภูมิปัญญาเครื่องเงิน
หากสนใจให้มีความรักเป็นที่ตั้ง
จะเกิดความเข้าใจในการทำงานด้วยความรัก
และทำทุกอย่างให้เกิดผลดีงามในที่สุด”

“แม้ว่าร่างกายอาจจะร่วงโรยไป
แต่หัวใจยังไม่เคยละทิ้งความผูกพัน
ในเครื่องเงินเมืองน่าน จะไม่ย่อท้อ
เมื่อยังมีแรงผมจะขอทำงานเครื่องเงิน
ไปจนกว่าจะหมดแรงทำไม่ไหว
และพร้อมที่จะถ่ายทอดสืงสอน
ลูกหลานให้รักษาภูมิปัญญา
เครื่องเงินเมืองน่านให้คงอยู่
คู่แผ่นดินต่อไป”

เกียรติบัตรหรือรางวัลที่เคยได้รับ

ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็น ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี พ.ศ. 2556

องค์ประกอบประวัติบุคคล

ที่อยู่ : 31/1 ถนนรอบกำแพงเมืองด้านเหนือ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

โทรศัพท์ : 086 196 8865